Назаренко Тетяна Геннадіївна,
д-р пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

ЗМІСТ ПРЕДМЕТНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ

У вересні 2017 року набув чинності Закон України «Про освіту», в якому говориться, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей…» [3]. Згідно оновленого змісту Державного стандарту базової середньої освіти (2020) компетентнісний освітній підхід є однією з методологічних основ сучасної вітчизняної загальної середньої освіти. За визначенням, наведеним у зазначеному стандарті, такий підхід передбачає, що результатами освіти стануть компетентні особистості, здатні ефективно діяти у відповідних сферах життєдіяльності [2].

Аналіз наукових джерел продемонстрував інтерес дослідників до розробки науково-теоретичних і науково-методичних засад компетентнісного підходу: І. Бех, Н. Бібік, В. Бондар, М. Бурда, Л. Ващенко, Л. Величко, М. Гриньова, Т. Засєкіна, В. Ільченко, О. Локшина, В. Луговий, Н. Морзе, М. Піддячий, О. Пометун, Г. Пустовіт, С. Рудишин, О. Савченко, Ж. Таланова, С. Трубачева, Ж. Делор, Дж. Равен та ін. Оновлена дидактика географії в розрізі компетентнісного навчання рясніє працями науковців: О. Браславська, О. Варакута, Л. Вішнікіна, Т. Гільберг, М. Елькін, Л. Зеленська, М. Криловець, О. Надтока, Т. Назаренко, С. Науменко, В. Обозний, Л. Покась, В. Самойленко, П. Скавронський, О. Топузов, В. Яценко та ін.

Розгляд наукових праць з методики навчання географії засвідчив грандіозну зацікавленість дослідників, методистів та вчителів. Оскільки компетентнісний підхід до навчання став вирішальним вектором розвитку географічної освіти в Україні, то в ньому й чітко простежується напрям на

дійове навчання учнів та зосередженість на особистість учня як суб'єкта учіння.

Попри активні воєнні дії, пов'язані з агресією РФ, Україна інтегрується до європейського і світового освітнього простору. Здобуток цього процесу вимагає певних напружень, що цілеспрямовані на реформування вітчизняної системи освіти. Одним із авторитетних випадків модернізації загальної середньої освіти в Україні, відомого й визнаного в Європі, є запровадження та використання компетентнісного освітнього підходу [1, с. 57–58].

Перед розглядом змісту предметних компетентностей при навчанні географії в закладах загальної середньої освіти, доцільно пригадати причини розвитку концептуальних засад географічної освіти, які були охарактеризовані Міжнародним географічним союзом (МГС), що існує з 1871 року, та комісією з географічної освіти, що входить до його складу з 1952 року. Ці інституції визначили суттєві завдання своєї діяльності, а саме: актуалізація на світовому рівні переконань щодо значення географії у початковій, середній та вищій освіті [6, с.220]. Це свідчить про важливість географічної освіти особливо на компетентнісному рівні, оскільки зміст географічних предметних компетентностей формує таке загальне поняття як географічна культура.

Запровадження компетентнісного навчання в географічній освіті зумовлене попитом до розвитку системного підходу до змісту та педагогічних розвідок до результатів навчання, що потребує рівнозначних відмінностей при оцінюванні предметних географічних компетентності в учнів. Серед ключових компетентностей в концепції «Нова українська школа» (2017 р.) згадано й компетентності в природничих науках і технологіях. Вважаємо, що акцентування стосовно подальшого розвитку географічної освіти разом із розвитком навчальних предметів природничого спрямування є наочною засадою при формуванні відповідних компетентностей в учнів.

До предметних компетентностей у вивченні географії в закладах загальної середньої освіти віднесемо ті, що зазначені в Концепції географічної освіти, створеної науковцями відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України (2014 р.): формування в учнів цілісного

географічного уявлення про Землю через розуміння регіональних і планетарних процесів; розвиток здатності до геопросторового мислення учнів і логічного викладу ними своїх думок, які співвідносяться з географічними об'єктами вивчання; досягнення розуміння учнями єдності людини й довкілля в просторово-часовому аспекті та необхідності екологічного підходу до природокористування; формування картографічна-геоінформаційної грамотності й культури учнів; навчання учнів практично застосовувати здобуті географічні знання та набуті географічні вміння й навички, зокрема користуватися джерелами географічної інформації; виховання національно свідомого громадянина, патріота, дбайливого господаря, грамотної освіченої людини, гуманіста й природолюба; розвиток здатності учнів до співпраці й самореалізації їхніх здібностей, інтересів і життєвих планів засобами географії [4, с. 18],

Зміст предметної географічної компетентності учнів визначається як часткова відносно ключових і міжпредметних компетентностей, що може бути реально описано і формується безпосередньо в процесі навчання географії. Засадою предметної географічної компетентності є її географічний зміст, що формує предметні навички. Предметна географічна компетентність визначається як готовність і здатність до використання і застосування однієї або багатьох географічних перспектив [5, с. 40].

Оскільки географічна освіта зорієнтована на отримання учнями специфічних для географії знань, вмінь і навичок та досвіду їхнього застосування, досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісних установок стосовно довкілля та людської діяльності у ньому, вміння мислити просторово й комплексно, то предметна географічна компетентність складається саме з цих компонентів. Основними складовими географічної компетентності учнів є такі уміння: користуватися географічними картами, орієнтуватися на місцевості, застосовувати різноманітні знання і вміння у побуті та в процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Насамкінець зазначимо, предметною географічною компетентністю є

здатність учнів до застосування здобутих географічних знань, умінь і навичок, ціннісних установок і специфічного географічного мислення, сформованих на підґрунті здібностей й життєвого досвіду, яка необхідна для оптимальної діяльності у довкіллі, передбачення наслідків такої діяльності та розв'язання власних життєвих завдань і проблем.

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти; Нова українська школа; компетентність, географічна освіта; предметна географічна компетентність.

Список використаних джерел та літератури

1. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава. ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti
3. Закон України «Про освіту»: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL : http://zakon3.rada. gov.ua/laws/show/2145-19
4. Концепція географічної освіти в основній школі : проект / за заг. ред.: О. М. Топузов, О. Ф. Надтока, Т. Г. Назаренко, Л. П. Вішнікіна та ін. Київ : Пед. думка, 2014. 30 с. URL : https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/koncept_2018.pdf
5. Назаренко Т. Г., Шиліна Н. В., Усиченко Н. Д. Інтегративна технологія навчання як засіб формування предметних компетентностей. Видавнича група «Основа». Географія, 3-4 (367). С. 39-49. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715430
6. Шоробура І. М. Становлення шкільної географічної освіти в Україні. Педагогічний Альманах. 2017. Вип. 36. С.218–223. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2017_36_392